

ઓર એ મોસમ હસી

દેવલ શાસ્ત્રી

feedback@
bombaysamachar.com

દેવલ શાસ્ત્રી
feedback@
bombaysamachar.com

આજે **A1**ન તમે કંઈ પણ પૂછો, જવાબ મળી જાય છે. ક્યારેક તો એવો જવાબ મળે છે લાગે, આ મારી વાત ખરેખર સમજી ગયો છે. તમે લખો છે આજે ઑફિસમાં બહુ ખરાબ દિવસ ગયો, તો સામેનો જવાબ માત્ર આવું થાય છે કહીને અટકતો નથી. એ પૂછે કે શું થયું, તમને થયો? આશ્રમ કરવાની સલાહ આપે, વાત કરવી હોય તો સાંભળવાની તૈયારી બતાવે. અહીંથી એક રસમઢ સવાલ ઊભો થાય છે કે **A1** ખરેખર આપણને સમજે છે કે સમજ્યાનો અહેસાસ કરાવે છે?

માનો તમે તમારા મિત્રને ફોન કરો અને કહો, આજે મૂઝ બહુ ખરાબ છે. મિત્ર તમને ઓળખે છે. કદાચ એ સમજી જાય કે આજે તમને સલાહની જરૂર નથી, માત્ર વાર તમાની જરૂર છે. એ તમને કહે, ચાલ, પહેલા ચા પી, પછી શાંતિથી તમારો કરીએ. આ વાર તમને સ્પર્શી જાય છે, કારણ કે મિત્રે આવા દિવસ જોયા છે, તમારી સાથે સમય વિતાવ્યો છે અને તમારા સ્વાભાવને ઓળખે છે. AI એ આ રીતે અનુભવ માણ્યો નથી. છતાં એ એવી જ ભાષા શોધી શકે છે, કારણ કે તેણે માણસોની વારંવારની ભાષાના અસંખ્ય નમૂનાઓનો શીખ્યા છે.

આ જ વાત કોંગ્રેસિવ છોસામન જેવા શબ્દોમાં કરેવામાં આવે છે. સરજ ભાષામાં કદીએ તો સામેની વ્યક્તિ શું કરે છે એટલું જ નહીં, એ કઈ સ્થિતિમાં કરે છે એ સમજવાનો યથારા. કોઈ વિદ્યાર્થી લખે, નેત્રપ્રશિક્ષામાં ઓછા માર્ક્સ આપ્યા, તો એને તરત વધારે મહેનત કર કરેવું સહેલું છે. પરંતુ કલાચ એ વિદ્યાર્થી પહેલેથી જ દુઃખી છે. એને પહેલાં કોઈ કરે કે ચાલ, ક્યાં ભૂલ થાય છે જોઈએ, તો પછી આગળ વધે શકે. AI આવવા સંદર્ભને વડત્તવામાં હોશિયાર બનતો જાય છે.

પણ અહીં એક નાનો ફરક છે. Aને તમારા ઓછા માર્ક્સનું દુઃખ થતું નથી. એને પરીક્ષામાં ઓછા માર્ક્સ મળ્યા નથી. એ ફક્ત સમજે છે કે આવી સ્થિતિમાં માણસ સામાન્ય રીતે શું અનુભવે છે અને કેવી ભાષા ઉપયોગી બની શકે.

એટલે AIને સારો સવાદી બનાવવા માટે એને માણસની ભાષા અને લાગણીઓના

સ્થાપત્યનું વાઈ-ફાઈ

હેમંત વાળા

feedback@

શહેરીકરણની પ્રક્રિયામાં એપાર્ટમેન્ટની માગ વધતી જાય તે સ્વાભાવિક છે. સમગ્રતામાં જોતાં જણાશે કે એપાર્ટમેન્ટની રચનામાં વિવિધતાનો અભાવ હોય છે, આવાસને પોતાની ઓળખ મળતી નથી હોતી, બધી જ વસ્તુ જાણે ચીલાચાણુ હોય છે. હવે તો એવી પ્રતિસ્પર્ધિત થઈ ગઈ છે કે સામાન્ય માનવી એમ વિચારી શકતો જ નથી કે એપાર્ટમેન્ટમાં પણ કંઈક નવીનતા હોઈ શકે, જે એપાર્ટમેન્ટમાં રહેવા જાય તે એ વાત સ્વીકારી જ લે કે આમાં વ્યક્તિગતતાનો સર્દનર અભાવ હશે. આ એક કડવી વાસ્તવિકતા છે, જિવંતના મોટાભાગના સ્થપતિઓએ આ પ્રશ્નને ગંભીરતાથી લીધો નથી. મોટા રેડિયસ અને મોલ બનાવાયાં છે, પરંતુ એપાર્ટમેન્ટ માટે તેટલું ચિંતન કરાતું નથી. સ્થાપત્યની આ એક નિષ્ફળતા છે.

એપાર્ટમેન્ટ ડેવોં હોઈ શકે તેની માટે વિશ્વભરમાં જે પ્રયોગો થયાં છે તેમાં ત્રણ પ્રયોગ ખાસ ચર્ચામાં રહ્યા છે. એક કેનેડાના મોન્ટ્રિયલનાં સ્થપતિ લોસે સાફીડોનાં 'હેબિટાટ ૬૭', બીજું સ્પેનના બાર્સિલોનાનાં સ્થપતિ મીસે કાબીઝિયરનાં 'યુનાઇટેડ હેબિટાટ' અને ત્રીજું ભારતના મુંબઈનાં સ્થપતિ ચાલ્ડે કોરિયાનાં 'કંચનજંગલ'.

આમાંનું હેબિટાટ ૬૭ એ ઘનાકાર આવાસ ઘટકોને જુદા જુદા પ્રકારે એકબીજા પર ગોટલી બનાવવાના નિયમબદ્ધ ઢગલાં જેવું છે. અહીં જુદા જુદા માપનાં આવાસના ચોસલાઓને એકબીજા સાથે એ રીતે ગોઠવામાં આવ્યા છે કે જાણે દરેક આવાસને પોતાની ઓળખ મળે, દરેક આવાસમાં ગોપનીયતા જુદી જુદી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે. એમ કહી શકાય કે અહીં એક જ વાત બે વાર કયોરે સ્થાપિત નથી થતી, દરેક વખતે જુદી ગોટલાણ અને જુદું પરિણામ. વ્યક્તિગતતાની દૃષ્ટિએ અહીં દરેક આવાસને આગવું મહત્ત્વ મળે છે. અહીં એકધારાણાનો સંપૂર્ણ અભાવ છે.

હેબિટાટ ૬૭માં બધાં આવાસને ગંગત બાલ્કની કે અગાસી મળે છે જે, મોનિટ્રિયલ જેવાં શહેર માટે ઉલ્લેખનીય ઘટના ગણાય. આ બધાં આવાસ નાનાં હોવાં છતાં છે જરૂરિયાત મુજબનાં છે. હેબિટાટ ૬૭માં પ્રશ્ન એ છે કે આ રચના ખૂબ જટિલ છે અને તેથી તેની કિંમત બહુ વધી જાય છે. આ પ્રકારની રચના મધ્યમ

અરાઉન્ડ ધ વર્લ્ડ

પ્રતીક્ષા થાનકી

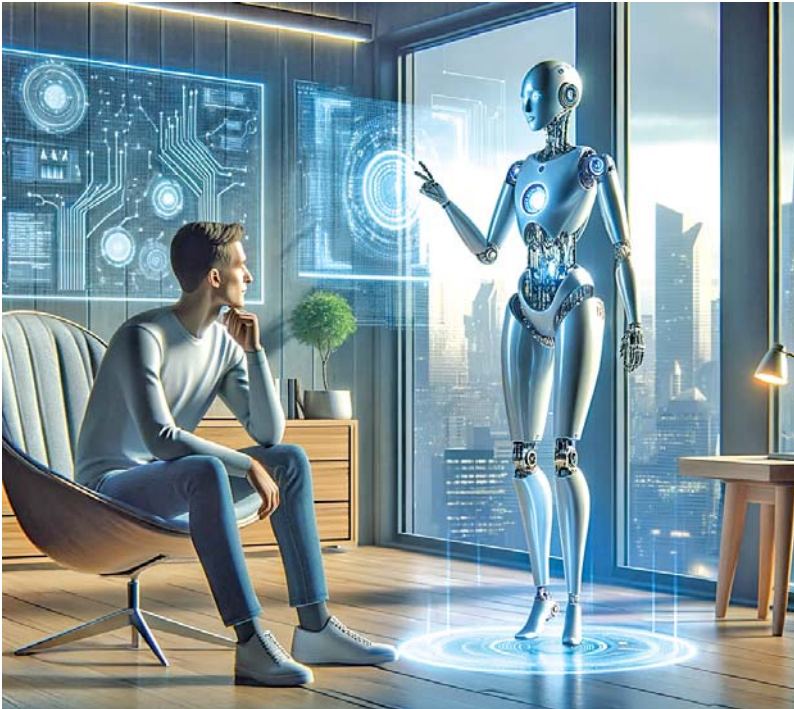

તો ગેરમાટ તરફ જવા બંટરલાકડાંમાં યશ ચોખ્ખા મકરાવાનું પણ હલું લસનાં બે-ત્રણ કડાં

એવામાં મન કરે ત્યાં નીકળી જવાનો મેળ પડતો હોય તો તે તક કોઈ જજમેન્ટની ચિંતા વિના ઝડપી લેવી, એવું અલગ અલગ રીતે ઇન્ટર-રીસર્સ પર અને યુટ્યુબ શોર્સ પર જોવા મળ્યા છે. જે પાછા વળી કરતા હો, કે સર્વ કરી હોય, તેની અસર અલગોરિધમ પર પણ દેખાવા લાગે છે. ખરેખર ઇન્ટરનેટ પર કોઈ એડ જોઈને ઇછછાઓ થતી હતી કે એટલે એડ્સ આવતી હતી તેમણે સમજાવતું નહોતું. એવામાં ગઈ એટીમમાં વિવિસ રિસેન્શનાસની જાહેરતો સોશલ મીડિયા પર દેખાવા લાગી હતી. દિવાળી પાર્ટી દિવાળીના દિવસે થઈ ચૂકી હતી. મમ્મી અને પપ્પા સાથે હતો. ચારેય ઘરે બેસીને ગુજરાતી નવું વર્ષ ફોન પર વિતાવવાના બદલે લાંબું વીડેન્ડ તૃકન કરીને ગાડીમાં સામાન ભરીને અમે લુપ્ત પડ્યાં નહોતી પડ્યાં.

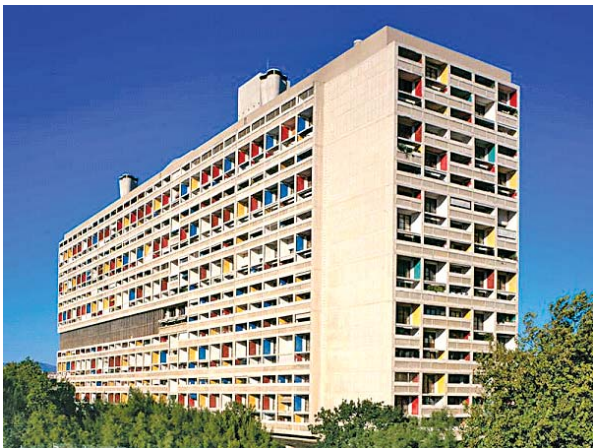
સેન્ડવિચ પ્રેક્ષકો અને કોફી હોલ સાથે સાડા પિલાટસ તો શહેરમાં ત્રણ કલાકમાં લુસર્નનું પાર્કિંગ આવી ગયું. આ છે. બાકી ઘણી જગ્યા પહેલાં ઓફિસના કામથી અને ફરવા માટે લુસર્ન જોવા માટે હાઇક કરી ઘણી વાર જવાનું થયું છે. અમારું મૂળ ટારગેટ પડે, પણ રેલવે સ્ટેશન

આજે **AI**ને તમે કંઈ પણ પૂછો, જવાબ મળી જાય છે. ક્યારેક તો એવો જવાબ મળે છે લાગે, મા મારી વાત પરેખર સમજી ગયો છે. તમે પૂછો કે આજે ઑફિસમાં બહુ ખરાબ ડિવસ કહીને અટકતો નથી. એ પૂછે કે શું થયું, તમને કરવી હોય તો સાંભળવાની તૈયારી બતાવો. **AI** પરેખર આપણને સમજે છે કે સમજવાનો કહો, આજે મૂઝ બહુ ખરાબ છે. મિત્ર તમને સલાહની જરૂર નથી, માત્ર વાત કરવાની પછી શાંતિથી વાતો કરીએ. આ વાત તમને જોવા છે, તમારી સાથે સમય વિતાવ્યો છે અને રીતે અનુભવ માણ્યો નથી. છતાં એ એવી જ તમે માણસોની વાતચીતમાંથી ભાષાના અસંખ્ય

સંકેતો સમજવા-શીખવવા જરૂરી છે, પરંતુ એની મર્યાદા પણ સમજવી જરૂરી છે. માનો તમે **A**ને લખો, મારા મિત્ર સાથે ઝઘડો થયો. એ તમને દસ મુંદર વાક્યો લખી આપશે. પરંતુ તમારો મિત્ર સાથે બેસીને જે રીતે ચૂપ રહે છે, આંખમાં જુએ છે. અડધા કલાક પછી અચાનક કહેશે, ચાલ, ભૂલી જઈએ આ અનુભવ મશીન માટે અલગ છે.

એપાર્ટમેન્ટના ત્રણ પ્રયોગ...

વર્ગના માનવીને પવલો, હકીકત તો એ છે કે આ પ્રકારની રચના ધનિકને પણ ન પવલો. અહીં માળખાકીય બંધારણની કિંમત ખૂબ વધી જાય છે. સામાન્ય રીતે એપાઇમેનિડમાં હોય છે તેમ, જ્યારે એક આવાસ પર બીજું આવાસ હોય ત્યારે તે રચના માળખાકીય દૃષ્ટિએ કિંકાર્ણી બને. અહીં તેનાથી સાવ જ વિપરીત પરિસ્થિતિ છે. તે સાથે અહીં મૂળભૂત સંરચનાની જટિલતા પણ વધુ રહે છે અને આવાસજીવનના માર્ગમાં પણ જરૂરી સ્પષ્ટતાનો અભાવ રહ્યો છે.

કન્સેપ્ટ તરીકે આ એક પ્રશંસનીય રચના છે, પરંતુ તેના વિગતિકરણમાં વધુ ઊંડા ઉતારવાની જરૂર છે.

યુનાઇટેડ હેબિટાટ પણ એક રસપ્રદ રચના છે. આ એપાર્ટમેન્ટ વિશાલ યોસલા જેવું છે. આ એપાર્ટમેન્ટની સૌથી આગવી ખાસિયત એ છે કે અહીંના દરેક કવાસ ઊંચાઈમાં પરસ્પર અને એકબીજામાં ગોઠવાઈ ગયાં છે. એમની કાલી શકાય છે પહેલો અને ત્રીજો માળખા એપાર્ટમેન્ટની સામે સામેની દીવાલો સુધી જાય જાય અને વચ્ચેનો

ગમે તેટલી વાર જાઓ, એક નવો જ ચહેરો બતાવતું લુસર્ન...

તો ઝેરમાટ તરફ જવાનું હતું અને પેરે-ટ્રસ સાથે જ-ઇન્ડરલાઇનમાં યશ ચોપડાના સ્ટેચ્યુ પાસે ફિટમી મજા કરવાનું પણ હતું જ, પણ પહોંતો ફુલ બ્રેક લુસર્નમાં બે-ગરબ કઢાક વિતાવી, ત્યાંનાં વાનગી અને-જોય કરવાનો હતો. લુસર્નમાં રોકાઈને પિલાયુસ જવાનો કોઈ મતલબ ન હતો, ઝેરમાટ પણ દેખાશે કે નહીં તેની કોઈ ખાતરી ન હતી, પણ સિલન ગમે તે હોય, સ્વિત્ઝરલેન્ડના પહાડો એક સમયે હક હવામાં જાણે પ્લાનેને ઉત્સાહની પાછળ ફરવું પડતું હતું.

લુસર્નની લાલ જીરેયિયમ ફ્લોથી લાલગ્રાવી ખ્યાતનામ બાલ્કની જોયા વિના તો ત્યાંથી પાછું નીકળાય જ નહીં. અમે તે બાલ્કની તરફ ચાલવાનું શરૂ કર્યું અને રસ્તામાં માત્ર નાકની ગલીઓ અને બીજાં બ્રિજ વટાવતાં શેકેલાં ચેસ્ટનટ્સના કંઠેલાના ઢગલા ધુમાડા વચ્ચે તે સમયે કોઈ ટૂરિસ્ટ સિઝન ન હોવાં છતાંય ગામ ટૂરિસ્ટથી ભરેલું હતું. ઘણાં સ્થળોએ લોકો ગરમાગરમ ફોન્જ્યુ દેખાવાના બેઠાં હતાં. આસપાસમાં માઉન્ટ પિલાટસ જ નહીં માઉન્ટ રિગિ પણ છે, અને પિલાટસ તો શહેરમાં ઘણાં ખુણેથી દેખાય પણ છે. બાકી યાત્રી ખ્યાતનામ સિસ્ટિસ પહાડની ટોચ જોવા માટે હાણક ફરીને ખાસ જિસ્ટીઓએ જુવું પડે, પણ રેલવે સ્ટેશન હોય કે સિટી સેન્ટર, ફ્રેમ્બોમાં જોયા છે તે થાક કવાનો પણ આનંદ લઈ લીધો હોય. ભારતનાં આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસીઓએ જો એલરીની સ્વિત્ઝરલેન્ડ ન જઈ શક્યાં હોય તો આ દશ તેમના હિસ્ટર પર તો હાલમાં જ. વળી લુસર્નનાં ક્રોમશિયલ બિલ્ડિંગ્સ એક્સપેન્સિવ વોયાજ કંપનીઓનાં ડિસ્ટ્રબ્યુટી મેરેલાં હતાં.

શહેરનો પેનોરમા જોવા માટે ત્યાંના લમાંથી એક ટાવર પર તો ચઢી જ આવવું. આ એવું ગામ છે જ્યાં અઢો દિવસ હોય તો પણ મહેન થઈ શકે અને એક મહિનો હોય તો પણ. પરંતુ જોવા જાઓ તો દરેક ગામમાં એ શકાય છે, બસ તેમને પ્રાયોરિટાટ કરતાં જાણવું જોઈએ. અમોજ સ્વિઝરલેન્ડમાં કોણ આવેલો કે ગામનાં સેન્ટર અને મધ્યયુગીન કિલ્લાઓ ભલે હોય,

સોથી વધુ મજા તો રોડ સાઇડ પર કોઈ નદી કિનારે પહોંચીને આઉટલાઈન જોવામાં જ આવતી હોય છે. થીમે થીમે સાઇટસનું વિસ્તર જાણે અમારા પ્રવાસજોતાની ગાયબ થઈ રહ્યું હોય તેવું લાગતું હોતું. થણાં સ્થળોએ ફરી કરીને જવા મળે છે એક કોનક્રેટ હેમશાંક ત્યાંથી કયો નવીન અનુભવ મેળવી શકાય તેમ છે એ વાત પર રહે છે. લુસર્નમાં આ પહેલાં એ રિપર ક્રૂઝ હતી સુધ્ધાં હતી. ફૂડ ટ્રુટ પણ કરી હતી. આ વખતે વોર્કિંગ ટૂરનો મુઠા હતો. એને જોતજોતામાં એક ગાઈડનું ટૂર સાથે સિટી સેન્ટર જાણે અમારા માટે વધુ જાણવું નથી બચ્યું હતું.

આ વખતે ગમે ખાસ સ્વિસરલેન્ડ ગાર્ડન જવાના હતાં. બ્રિટીશી બીજી ૧૫ મિનિટની લટાર અમને આ આ જિયોલોજિકલ પાર્કમાં લઈ ગયા. અહીં છેક ૨૦,૦૦૦ વર્ષ પહેલાંનાં આઇસ-એગે દરમ્યાન પેલા ડીપ ખાડા જોઈને અચાનક જ માનવજાતના અસ્તિત્વને લગતા પ્રશ્નો થવા લાગ્યા. આ રોક ગાર્ડનમાં ૧૮૨૦માં એક સ્વાઈચ આઈટેરે સિંકાનું અત્યંત કચરો સ્કંપરચરો બનાવ્યું હતું. સ્વિટ્ઝરલેન્ડના ઘણા યહોરા, તેમાંનાં એક થાકેલો પથ્થરનો સિંદ્ર પણ છે. બુર્સનમાં ચાલતાં ચાલતાં સાંજ ક્યાં પડી ગઈ ખબર જ ન પડી. એક નવા સ્વિસ એડવેન્ચરરની શરૂઆત થઈ ચૂકી હતી.

માળ ઉપર-નીચેના માળ સાથે અડધો અડધો વહેંચાઈ જાય. આ વચ્ચેના માળ સાથે જ આવનજાવન માટેનો કોરીડોર સંકળાય છે. સ્થાપત્યમાં આ એક સાવ જ ભિન્ન પ્રકારનો નવો જ પ્રયોગ હતો. તે વખતે વિશ્વમાં જ આધુનિકતાનો પવન વહેતો હતો તેમાં આ રચના સ્વીકૃત બની ગઈ. જો કે સમય જતાં તેમાં રહેલાં મૂળભૂત પ્રશ્નોને કારણે તેની અસ્થિવૃત્તિ ઝડપથી સ્થાપિત થતી ગઈ. કોઈપણ વસ્તુ જ્યારે પવનમાં વહે ત્યારે જરૂરી નથી કે તેણે સાચી દિશા પકડી હોય.

ખાસિલોનાના આ યુનાઇટેડ હોનિટાટમાં આવાસને એક રહેવા માટેના મશીન તરીકે લેવાનું છે, પ્રજનોની શરૂઆત અહીંથી થાય છે. ઓછામાં ઓછી પહોળાઈ વાળા એપાર્ટમેન્ટ - આવાસમાં જેની ગણના થાય છે તેવાં આ આવાસની લંબાઈ પ્રમાણમાં વધારે હોવાથી તે કયાંક ટ્યૂબ જેવું લાગે છે. આ એપાર્ટમેન્ટની રચના અહીં રહીશોના અભિમાય મુજબ જેલ જેવી છે. સ્થપતિએ પોતાનાં વિચારોમાં ક્યાંક અતિશયોક્તિ કરી નાખી હોય તેમ લાગે છે. નાનું મશીન જેવું છતાં દ્વિસ્તરીય બનાવવામાં માનવીય સંવેદનાઓ ક્યાંક વિસરાઈ ગઈ છે તેમને વણાં માને છે. વિખ્ખના એક મહાન સ્થપતિ દ્વારા બનાવેલેલ હોવા છતાં આ એપાર્ટમેન્ટનો પ્રયોગ લગભગ નિષ્ફળ ગણાય છે. અહીં ૮૦ પ્રતિશત જેટલાં આવાસ તો ખાલી છે. છતાં પણ સ્થાપત્યના ઇતિહાસમાં તેને સ્થાન છે કારણ કે આ એપાર્ટમેન્ટ થકી એપાર્ટમેન્ટની સ્થાપિત ધારણાં સામે એક નવી શૈલી અસ્તિત્વમાં આવી.

આ બધા સામે મુખેલીના કંચનજંગા એપાર્ટમેન્ટમાં જ પ્રકાર પ્રત્યેક આવાસમાં વિવિધતા છે, આખોડવા અને બહારની પરિસ્થિતિ સાથે જો રીતે સંવાદ સ્થાપિત થાય છે, પ્રવર્તમાન જીવનશૈલીને સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારીને જે રીતે સ્થાન નિર્ધારણ થયું છે, વિવિધતા સાથે જે રીતે એક્ય સ્થાપિત થાય છે, જટિલ રચનામાં જે રીતે સરળતામાં રૂપાંતર થયું છે, ડોઈપણ અસંદર્ભિક તેમ જ અનિચ્છિત બાબત બળજબરીથી સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન નથી થયો - આ અને આવી બાબતોને કારણે, વિશ્વમાં એપાર્ટમેન્ટની રચના માટે થયેલ બધાં જ પ્રયોગોમાં આ છે, પરંતુ તેના આ કદાચ સૌથી વધુ સ્વજન, સૌથી વધુ સ્વીકૃત તથા સૌથી વધુ અસરકારક પ્રયોગ છે. વસ્ત્રત્ર ભારતના સ્થાપના ક્ષેત્રનું આ ગૌરવ છે. આ એપાર્ટમેન્ટ છે. આઝાદ ભારતના એક સ્થપતિની આ સિદ્ધિ છે.

પી આગવી ખાસિયત આ ત્રણેય પ્રયોગોની કેટલીક ખાસિયત છે અને કેટલીક મર્યાદાઓ પણ છે. આવાં તો થવાનું જ, જે કંઈ ખાસિયતો છે તેને આગળ વધારવી પડે અને જે કંઈ મર્યાદાઓ છે તેનો ઉકેલ લાવવો પડે. અસંદર્ભમાં પણ ભારતનું કંચનજંગા આગવી છાપ છોડે છે. ■

